

ПРОГРАМА

для загальноосвітніх навчальних закладів

Економіка

10-11 класи

Профільний рівень

Пояснювальна записка

Програма «Економіка» для учнів 10, 11 класів розроблена за формою, запропонованою Міністерством освіти та науки України, і спрямована на реалізацію «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» (Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 №24). Програма враховує багаторічний досвід викладання економіки в класах з поглибленим вивченням економіки та побажання щодо її покращання шкільних викладачів і учнів.

Основні цілі вивчення економіки у класах соціально-гуманітарного профілю навчання

Вивчення курсу «Економіка» у класах з суспільно – гуманітарним профілем навчання спрямоване на досягнення загальних для різних профілів та особливих цілей.

До *загальних* цілей, які реалізуються при вивченні економіки у класах усіх профілів навчання, належить таке:

- засвоєння фундаментальних знань про економічне життя суспільства, а саме: основних економічних категорій, законів, закономірностей, тенденцій,
- формування світогляду цивілізованої людини, що визнає такі загальнолюдські цінності, як свобода діяльності та вибору, право приватної власності, дотримання законності тощо,
- сприяння розвитку навичок раціональної економічної поведінки людини як споживача, найманого працівника, виробника, платника податків, користувача суспільних благ тощо,
- формування навичок самостійної роботи при виконанні практичних завдань

Особливими цілями вивчення економіки у класах суспільно – гуманітарного напрямку навчання є:

- засвоєння спеціальних знань, пов'язаних з вибором майбутньої сфери діяльності та професії,
- оволодіння деякими прийомами економічного аналізу,
- підготовка до навчання у вищих навчальних закладах економічного, соціологічного, правового профілів.

Структура курсу

Програма курсу «Економіка» розрахована на 210 годин, які розподіляються по 105 годин у 10-му та 11-му класах. Навчальні години кожного року, у свою чергу, розподіляються на власне вивчення матеріалу (включно з проведенням практичних робіт), на лабораторні заняття та резервний час.

Структура курсу підпорядкована певній логіці, яка спирається на основні принципи пізнання, а саме:

- рух від простого до складного,
- поєднання історичного і логічного,
- перевірку достовірності отриманих знань.
- навчання у процесі діяльності

Курс «Економіки» охоплює 7 розділів, які складаються з 34 тем і за роками навчання розподіляються у такий спосіб:

10 клас	Розділ 1. Фундаментальні поняття економіки (5 тем)
	Розділ 2. Фундаментальні процеси та явища ринкової економіки (7 тем)
11 клас	Розділ 3. Теорія і практика підприємницької діяльності (4 теми)
	Розділ 4. Національна економіка і роль уряду у її функціонуванні (5 тем)
	Розділ 5. . Світова економіка та інтеграційні процеси (3 теми)

У 10-му класі учень, передусім, має засвоїти зміст фундаментальних явищ, які властиві будь-якій економіці. Це – виробничі ресурси, продукт, виробництво, потреби, споживач, виробник, економічна ефективність, економічний кругообіг та економічна система тощо. Далі він знайомиться з процесами та явищами, які властиві ринковій економіці, а саме: попитом, пропозицією, ціною, еластичністю попиту та пропозиції, ринковими доходами, формами грошей та елементами ринкової інфраструктури.

Матеріал 11-го класу присвячений підприємництву та різним аспектам діяльності підприємства. Учень не лише знайомиться з основними функціями, які виконує підприємець, а й вивчає особливості підприємств за різних форм власності, організаційних та ринкових структур, усвідомлює роль уряду в організації підприємницької діяльності. У 11-му класі предметом вивчення також стає національна економіка та світове господарство. Розкриваються закономірності функціонування національної економіки як цілого, роль уряду у забезпеченні цієї цілісності та інструменти урядового впливу на економіку. При вивченні форм міжнародних економічних відносин та етапів економічної інтеграції країн формується уявлення про цілісність світового господарства та місце у ньому вітчизняної економіки. Учень знайомиться з основними тенденціями змін у міжнародних економічних відносинах, змістом глобалізаційних процесів та їх впливом на національну економіку.

Особливості оцінювання знань при вивченні «Економіки» у класах шкіл соціально – гуманітарного профілю

Враховуючи мету вивчення курсу «Економіки», його структуру та профіль навчання, при формуванні підсумкової оцінки доцільно враховувати не лише рівень теоретичних знань, а й набуті навички. Формами перевірки теоретичних знань можуть бути:

- усні відповіді за заданою темою,
- реферати та есе за заданою або обраною темою,
- відповіді на тестові завдання різних рівнів складності,

- аргументи при обговоренні актуальних економічних проблем

Перевірка набутих навичок може здійснюватися у процесі:

- вирішення задач різних рівнів складності,
- оцінки результатів дослідження певних економічних процесів або явищ,
- обґрунтування конкретних економічних рішень при виконання лабораторних або практичних завдань

Зв'язки з іншими дисциплінами

Викладання економіки у класах шкіл соціально – гуманітарного профілю передбачає те, що вчитель спирається на знання та навички, здобуті учнями при вивченні таких шкільних дисциплін, як:

- всесвітня та вітчизняна історія,
- географія,
- математика,
- правознавство
- екологія
- технології

Тематика практичних робіт

Лабораторні роботи покликані активізувати зацікавленість учнів у вивченні курсу, а їх виконання є втіленням принципу: «навчатися виконуючи». Лабораторні роботи з економіки відрізняються від практичних робіт, які також активізують учнів. Відмінність між ними полягає у тому, що при виконанні лабораторних робіт учень не лише щось розраховує чи аналізує, а й самостійно збирає інформацію або творчо використовує реальну первинну інформацію, надану вчителем.

План виконання лабораторної роботи розробляється вчителем і пропонується учню перед початком роботи.

Підсумки лабораторних робіт оприлюднюються у класі і оцінюються вчителем.

Лабораторні роботи можуть виконуватись окремим учнем або групою учнів у позашкільний час.

На аналіз виконаної лабораторної роботи і підведення підсумків у класі відводиться 1 година.

Тематика лабораторних робіт відповідає змісту розділів програми, що вивчаються, відповідно, у 10-му та 11-му класах

Теми практичних робіт у 10-му класі

1. Оцінка корисності конкретного споживчого блага
2. Структура споживання родин з різним рівнем доходів
3. Визначення альтернативної вартості навчання
4. Оцінка еластичності попиту за ціною для конкретного товару
5. Послуги, які надає банк (страхова компанія)

Теми практичних робіт у 11-му класі

1. Визначення особистої здатності до підприємництва
2. Оцінка структури витрат та ціни конкретного продукту за методом «витрати плюс»
3. Розробка бізнес – плану проекту з створення конкретного продукту (послуги)
4. Дослідження залежності між темпом економічного зростання та рівнем безробіття в Україні
5. Аналіз зв'язку між рівнем інфляції та рівнем безробіття в Україні та інших країнах
6. Визначення тенденції змін у структурі надходжень до державного бюджету України.
7. Аналіз та порівняння торгового і платіжного балансу різних країн

Зміст програми

10 клас

(105 годин, у тому числі 90 годин на вивчення матеріалу, 10 годин на виконання практичних робіт, 5 годин резервних)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Навчальні досягнення учнів</i>
Розділ 1. Фундаментальні поняття економіки	
<p><i>Тема 1.1. Предмет, завдання економічної науки та її місце серед інших наук 5 год.)</i> Основна проблема економічного життя суспільства та економічної науки: обмеженість ресурсів та безмежність потреб. Суб'єкти та об'єкти економічних відносин. Еволюція поглядів на предмет економічної науки. Етапи і засоби (інструменти) економічного дослідження. Економічні закони: зміст та відмінності від законів природи Завдання економічної науки та її роль у житті окремої людини і суспільства. Зв'язки економічної науки з іншими науками</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що вивчає економічна наука та яка проблема економічного життя суспільства нею вирішується, • розуміє, яку роль відіграє економічна наука у житті людини та суспільства • розрізняє суб'єкти та об'єкти економічних відносин, етапи економічного дослідження, • визначає власне місце у економічних процесах • наводить приклади переваг, які надають людині економічні знання, • характеризує, як змінювалися уявлення про предмет економічної науки упродовж століть,
<p><i>Тема 1.2. Зміст основних економічних процесів та явищ 8 год.)</i></p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає зміст основних економічних

<p>Виробничі ресурси: земля, праця, капітал, здатність до підприємницької діяльності, інформація</p> <p>Продукт (результат) економічної діяльності: його структура та призначення</p> <p>Ефективність: економічний зміст та оцінка</p> <p>Технологічні уклади виробництва: реміснича технологія, машинне виробництво, автоматизоване виробництво та нова економіка знань.</p> <p>Виробництво: організаційні форми, структура та інфраструктура</p> <p>Споживання: зміст та структура</p> <p>Розподіл та обмін: основні форми та структура</p>	<p>процесів: виробництва, споживання, розподілу та обміну,</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє економічний зміст понять «земля», «праця», «капітал», «здатність до підприємництва», «інформація» • визначає особливості певних технологічних укладів, • наводить приклади окремих ресурсів (факторів) виробництва, що використовуються при виробництві певних продуктів • характеризує структурні елементи виробництва • пояснює, що таке ефективність, • уміє користуватись інформацією для порівняння ресурсного потенціалу різних країн, регіонів
<p>Тема 1.3. Споживач в економіці: його поведінка та особливості вибору (7 год.)</p> <p>Споживач як основний суб'єкт сучасної економіки.</p> <p>Потреби споживача: зміст та класифікації. Розвиток і безмежність потреб.</p> <p>Споживчі блага як засіб задоволення потреб. Структура споживчих благ, Корисність споживчого блага і способи її оцінки. Граничне споживче благо і гранична корисність.</p> <p>Закон спадної граничної корисності.</p> <p>Бюджет споживача</p> <p>Ознаки раціонального споживача. Закон (правило) оптимізації корисності споживача.</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, чому споживач є основним суб'єктом сучасної економіки, зміст закону спадної граничної корисності та правило оптимізації корисності споживача • розуміє причини безмежності потреб та обмежених можливостей їх задоволення • розрізняє споживчі блага за критерієм задоволення різних потреб, класифікації потреб • визначає бюджет споживача • наводить приклади різних способів задоволення потреб, раціональної та нераціональної поведінки споживача • уміє розрахувати загальну та граничну корисність від споживання та той обсяг споживання, який забезпечує оптимізацію корисності
<p>Тема 1.4. Проблема обмеженості ресурсів та вибору виробника (8 год.)</p> <p>Прояви обмеженості виробничих ресурсів. Відтворювані та невідтворювані ресурси. Виробничі можливості.</p> <p>Повна зайнятість ресурсів і повний обсяг</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, чому виробничі ресурси є обмеженими, як поводить себе виробник за цієї ситуації та зміст закону спадної продуктивності факторів виробництва

<p>виробництва. Альтернативні варіанти використання ресурсів. Крива виробничих можливостей. Поняття граничної норми заміщення. Альтернативна вартість. Ознаки раціонального виробника. Правило співставлення граничної виручки та граничних витрат ресурсів. Закон спадної продуктивності факторів виробництва</p>	<ul style="list-style-type: none"> • розуміє, що таке раціональний виробник • розрізняє повну та неповну зайнятість ресурсів, • визначає різні варіанти виробництва за кривою виробничих можливостей, • наводить приклади відтворюваних та не відтворюваних ресурсів, • визначає граничну норму заміщення та альтернативну вартість • уміє побудувати криву виробничих можливостей за конкретними даними,
<p>Тема 1.5. Економічні системи. Особливості економічного кругообігу (7 год.) Сутність та основні елементи економічної системи: економічні суб'єкти, способи координації діяльності, відносини власності. Зміст економічного кругообігу. Ринкова, командна, мішана економіка: принципи організації, схеми кругообігу. Зв'язок економічної ефективності і соціальної справедливості. Форми (моделі) ринкової економіки: ліберальна ринкова, соціальне ринкове господарство, демократичний соціалізм, модель «по один бік плану й ринку»</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що лежить в основі розмежування економічних систем • розрізняє принципи організації ринкової, командної та мішаної економіки • визначає переваги та обмеження конкретної економічної системи • наводить приклади країн з певною моделлю ринкової економіки • характеризує основні етапи економічного кругообігу • пояснює, які ознаки української економіки свідчать про її перетворення у ринкову
<p>Розділ 2. Фундаментальні процеси та явища ринкової економіки</p>	
<p>Тема 2.1. Ринкове вирішення основних проблем економіки: що, як, для кого виробляти (7 год.) Явище «голосування грошима» у ринковому вирішенні питання «що виробляти» Конкуренція виробників і мінімізація витрат у вирішенні питання «як виробляти» Доходи споживачів у вирішенні питання «для кого виробляти» Сутність ринкового саморегулювання, принцип «прихованої руки» ринку. Зміст ринкової конкуренції та її роль в</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає механізм вирішення основних проблем економіки у різних економічних системах • розуміє зміст принципу «прихованої руки ринку» • визначає переваги та обмеження, організації економіки на ринкових засадах • наводить приклади прояву досконалої та недосконалої конкуренції • характеризує ознаки досконалої конкуренції

<p>організації ринкової економіки. Переваги та обмеження ринкового саморегулювання Принципові відмінності досконалої конкуренції від інших форм організації ринку</p>	<ul style="list-style-type: none"> • пояснює мотиви спрямування ринкової економіки на реальні потреби споживачів, на зменшення витрат та зростання якості
<p>Тема 2.2. Основні параметри ринку: попит, пропозиція, ринкова ціна (8 год.) Ціна (цінність), витрати (вартість) та корисність. Ціна як результат ринкової взаємодії виробників та споживачів. Ринковий попит: зміст, функція попиту від ціни. Ефект доходу та заміщення Крива індивідуального попиту. Ринкова пропозиція: зміст, функція пропозиція від ціни. Ефект перерозподілу та залучення гірших ресурсів. Крива індивідуальної пропозиції. Нецінові чинники попиту та пропозиції. Графічне відображення впливу. Ціна ринкової рівноваги. Зміст, графічне відображення. Надлишок виробника і споживача. Роль рівноважної ціни у ринковому саморегулюванні. Причини та наслідки неринкового ціноутворення</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє зв'язок понять ціна, витрати, корисність • розрізняє ринкове та неринкове ціноутворення, цінові та нецінові чинники попиту і пропозиції • визначає рівноважну ціну графічно та шляхом вирішення системи рівнянь, а також надлишок споживача та виробника • наводить приклади впливу різних чинників на попит та пропозицію на ринку конкретного товару • пояснює, чим зумовлюється обернений зв'язок обсягу попиту та ціни і прямий – обсягу пропозиції і ціни, та яку роль відіграє ціна ринкової рівноваги • уміє побудувати криву попиту та пропозиції за вихідними даними, та графічно інтерпретувати впливи різних чинників на попит та пропозицію
<p>Тема 2.3. Еластичність попиту і пропозиції та застосування знань про еластичність (8 год.) Економічний зміст еластичності попиту за ціною. Особливості розрахунку показника еластичності попиту. Чинники, що впливають на еластичність попиту за ціною. Економічний зміст еластичності пропозиції за ціною. Особливості розрахунку показника еластичності пропозиції. Чинники еластичності пропозиції. Врахування еластичності при ціноутворенні, оподаткуванні та</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, яку роль відіграє еластичність попиту та пропозиції за ціною у поведінці споживача та виробника • розуміє, як впливають окремі чинники на еластичність попиту та пропозиції • розрізняє еластичність попиту та еластичність пропозиції, дугову та точкову еластичність • наводить приклади товарів з різною еластичністю попиту • пояснює доцільність зміни цін, встановлення податків та відкриття внутрішніх ринків з врахуванням

<p>формуванні торгівельних відносин з іншими країнами</p>	<p>еластичності</p> <ul style="list-style-type: none"> • уміє розрахувати показники еластичності попиту та пропозиції за ціною на основі конкретних даних
<p>Тема 2.4. Гроші як інструмент ринкової економіки (7 год.) Сутність грошей. Зміст функцій засобу обігу, платежу, міри вартості та засобу нагромадження Види грошей за матеріальними носіями: монети, паперові, чек, вексель, кредитна картка. Готівкові та депозитні гроші Сучасні електронні гроші Форми міжнародних грошей Грошова маса: показники M0, M1, M2, M3. Суспільна корисність та купівельна спроможність грошей. Чинники, що визначають купівельну спроможність грошей Стійкість національних грошей та курс національної валюти</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що забезпечують функціонування національної економіки і існують у різних видах • розуміє відмінності між готівковими та депозитними грошима • розрізняє показники, за якими оцінюється грошова маса • наводить приклади виконання грошима різних функцій • характеризує особливості різних видів грошей • пояснює причини збільшення (зменшення) купівельної спроможності грошей • уміє переходити від прямого до оберненого котирування при визначенні курсу валюти
<p>2.5. Ринкова структура: особливості різних ринків (7 год.) Структурні елементи національного ринку. Ринок товарів та послуг: суб'єкти ринку та його сучасна організація. Спільні ознаки ринків виробничих ресурсів: праці, капіталів землі Ринок праці: об'єкт купівлі – продажу, суб'єкти ринку, ціна ринку праці. Попит і пропозиція на ринку праці. Ринок капіталу як ринок кредитних ресурсів та фізичного капіталу: об'єкти купівлі – продажу, суб'єкти ринку. Ціна ринку капіталу. Попит і пропозиція на ринку капіталу. Ринок землі: об'єкти купівлі – продажу, суб'єкти ринку. Ціна ринку землі. Попит і пропозиція на ринку землі. Ринок інформації: об'єкти купівлі – продажу, суб'єкти ринку. Особливості</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, з яких структурних елементів (за критерієм об'єкт купівлі - продажу) складається національний ринок • розуміє спільні риси та особливості формування попиту і пропозиції на ринках ресурсів • розрізняє об'єкти та суб'єкти ринку товарів і послуг, праці, капіталу, землі та інформації • наводить приклади об'єктів продажу на окремих ринках праці, капіталу, землі, інформації • характеризує принципові відмінності сучасної організації ринку товарів та послуг, пов'язані з електронними технологіями • уміє побудувати криві попиту і пропозиції для окремого ресурсного ринку

<p>формування попиту і пропозиції на ринку інформації.</p>	
<p>Тема 2.6. Доходи у ринковій економіці (8 год.) Доход як ціна ринку виробничих ресурсів (праці, капіталу, землі). Загальне правило ринкового формування доходів. Рента – дохід власника земельних ресурсів. Види ренти. Ціна землі. Чинники диференціації заробітної плати. Роль уряду та профспілок у формування заробітної плати. Типові системи заробітної плати Чинники диференціації позичкового відсотку на ринку кредитних ресурсів. Особливості формування доходу власників цінних паперів. Курс акції. Дохід від інвестицій на ринку фізичного капіталу. Дисконтування вартості доходу від інвестування у бізнесовий проект</p>	<ul style="list-style-type: none"> • знає правило ринкового формування доходів за продуктивністю виробничого ресурсу • розуміє необхідність диференціації ринкових доходів • розрізняє доходи, які формуються на різних ринках • наводить приклади впливу окремих чинників диференціації доходів на різних ринках • характеризує різні системи оплати праці • пояснює роль уряду у формуванні доходів, • уміє розрахувати курс акції, поточну вартість майбутніх доходів, ціну землі за конкретними даними
<p>Тема 2.7. Ринкова інфраструктура: біржі, банки, інші фінансово – кредитні посередники та служби зайнятості(10 год.) Взаємозв'язок структури та інфраструктури ринку Товарні біржі у функціонуванні ринку товарів та виробничих ресурсів. Операції товарної біржі. Організація товарної біржі та роль уряду у її функціонуванні. Фондова біржа у функціонуванні ринку капіталів та ринку цінних паперів. Операції фондової біржі. Її організація та роль уряду у функціонуванні. Оцінка стану ринку за індексами фондового ринку. Банки у функціонуванні ринку капіталів та грошей. Основні операції банків. Організація діяльності банків та роль уряду. Інші фінансово-кредитні посередники – страхові компанії, трасти, інвестиційні та страхові фонди у функціонуванні ринку</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що сучасна організація ринкової економіки передбачає розвинуту ринкову інфраструктуру • розрізняє функції, які виконуються різними елементами ринкової інфраструктури • наводить приклади операцій, які виконуються біржами, банками, іншими фінансово – кредитними посередниками • характеризує роль уряду в організації діяльності бірж, банків, страхових компаній тощо • пояснює особливості ринкової інфраструктури розвинутих країн та України на основі конкретних статистичних даних • уміє визначити, у яких випадках суб'єкт ринкової економіки може скористатися послугами організацій, що формують ринкову інфраструктуру

капіталів. Служби зайнятості у функціонуванні ринку праці. Організація їх діяльності та роль уряду у функціонуванні.	
---	--

11 клас

(105 годин, у тому числі 90 годин на вивчення матеріалу, 10 годин на виконання практичних робіт, 5 години резервні)

<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Навчальні досягнення учнів</i>
Розділ 3. Теорія і практика підприємницької діяльності	
<p>Тема 3.1. Визначальні риси та особливості підприємницької діяльності (8 год.)</p> <p>Підприємництво як особливий вид діяльності: функції підприємця. Доход і ризик у підприємстві Підприємництво і суспільний прогрес. Інтереси підприємця, громади та суспільства: відмінності та сучасні способи гармонізації Види підприємництва: виробниче, комерційне, посередницьке, фінансове. Підприємництво у інформаційній сфері. Підприємства різних форм власності. Приватна, колективна та державна власність. Організаційні форми підприємств приватної власності: одноосібні володіння, партнерства, корпорації. Організаційні форми колективних підприємств: виробничі, збутові, споживчі кооперативи, кредитні спілки. Організаційні форми підприємств державної власності: комунальні та загальнодержавні. Переваги та обмеження різних організаційних форм підприємств приватної, колективної та державної власності. Малі, середні та великі підприємства: переваги та обмеження. Сектор малого та середнього бізнесу у сучасній економіці Прибуткові та неприбуткові підприємства.</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє необхідність та суспільну цінність підприємницької діяльності • розрізняє підприємницьку та іншу продуктивну діяльність • характеризує особливі риси, які мають бути властиві підприємцю • наводить приклади суперечностей інтересів підприємця, громади, суспільства • пояснює роль уряду, громадських організацій, профспілок у вирішенні суперечностей інтересів • знає, що підприємства існують у різних формах власності та різних організаційних формах • розуміє необхідність співіснування великих та малих підприємств, приватних та державних тощо • визначає переваги та обмеження різних форм організації підприємств • наводить приклади підприємств, що належать до різних форм власності та різних організаційних • пояснює особливості національного законодавства щодо організаційних форм підприємств • уміє користуватися статистичною інформацією та робити висновки про структуру національної економіки за формами власності та організаційними формами підприємств

<p>Структура національної економіки за формами власності та організаційними формами підприємств.</p>	
<p>Тема 3.2. Досягнення мети підприємницької діяльності (8 год.) Виробнича функція. Двофакторна виробнича функція Кобба – Дугласа: економічний зміст та графічна інтерпретація. Технологія і виробнича функція Ефект від масштабу і виробнича функція Економічні витрати та їх складники: явні та неявні витрати. Зв'язок доходів та витрат. Валовий доход (загальний виторг) TR. Нормальний прибуток як елемент неявних витрат. Бухгалтерський та економічний прибуток. Постійні (FC), змінні (VC) витрати: визначеність та структура. Загальні витрати (TC). Середні постійні (AFC), змінні (AVC) та загальні (ATC) витрати. Графічна ілюстрація динаміки постійних, змінних, загальних та середніх витрат. Граничні витрати (MC): кількісна визначеність та графічна ілюстрація динаміки. Максимізації економічного прибутку підприємства. Визначення максимального прибутку за порівняння загального виторгу (TR) та загальних витрат (TC) Визначення максимального прибутку за порівняння граничного виторгу (MR) та граничних витрат (MC). Закон максимізації прибутку: $MC = MR$. Інші (крім змін обсягів виробництва) способи збільшення прибутку підприємства.</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє зв'язок між обсягами випуску та наявними ресурсами і технологіями виробництва • уміє обчислити зміни обсягів виробництва, знаючи виробничу функцію • розуміє зв'язок між обсягами виробництва та величиною витрат підприємства на створення одиниці продукту • розрізняє бухгалтерський та економічний прибуток, явні та неявні, загальні та граничні витрати, • визначає структуру витрат підприємства при створенні конкретного продукту, • наводить приклади усіх видів витрат, • уміє розрахувати загальні, середні та граничні витрати за конкретними даними і побудувати графіки • знає, що можна максимізувати прибуток шляхом зміни обсягів виробництва • наводить приклади різних витрат • пояснює за допомогою графіка закон максимізації прибутку • уміє визначити обсяг виробництва, який гарантує максимальний прибуток за конкретними даними
<p>Тема 3.3. Організація діяльності підприємства (8 год.) Фінансування підприємства. Фінансові ресурси. Джерела внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів підприємства. Баланс підприємства як джерело інформації про фінансові ресурси та майно</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що діяльність підприємства забезпечується не лише матеріальними, а й фінансовими ресурсами • розуміє зміст основних статей балансу підприємства та звіту про

<p>підприємства. Зміст основних статей балансу. Звіт про фінансові результати як джерело інформації про успішність діяльності підприємства Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства: прибутковість капіталовкладень та рентабельність. Взаємозв'язки підприємств та банків. Умови та порядок надання підприємству банківської позики. Явище застави. Обґрунтування економічної доцільності банківської позики. Сподіваний прибуток та ризик у діяльності підприємства. Мінімізація ризику і страхування. Види ризиків підприємства Відносини між страховою компанією (страховиком) та підприємством (страхувальником). Страховий договір, страховий внесок та страхове відшкодування. Підприємство як емітент (продавець) на фондовому ринку. Переваги та обмеження випуску акцій і облігацій для підприємства – емітента. Підприємство як покупець на фондовому ринку. Формування портфелю цінних паперів.</p>	<p>фінансові результати</p> <ul style="list-style-type: none"> • розрізняє внутрішні та зовнішні джерела фінансування підприємства • пояснює причини вибору підприємством певних джерел зовнішнього фінансування • уміє визначити коефіцієнт прибутковості капіталовкладень та рентабельність • розуміє, які переваги може мати підприємство від стосунків з банками та страховими компаніями • наводить приклади звернення підприємства за банківською позикою та виникнення ризиків у підприємницькій діяльності • характеризує порядок укладання договорів кредитування та страхування • знає, як підприємство використовує у своїй діяльності ринок цінних паперів • наводить приклади цінних паперів, випущених різними підприємствами
<p>Тема 3.4. Управління підприємством (8 год.) Основні складники процесу управління: управління виробництвом, персоналом, фінансами, збутом. Функції управління підприємством: аналіз, планування, організація, мотивація, контроль. Моделі організаційних структур управління: лінійна та функціональна. Бізнес – план: зміст та структура Еволюція поглядів та сучасні надбання теорії управління. Основи управління проектами. Тип, масштаб, тривалість, вид проекту. Інноваційні проекти. Маркетинг у діяльності підприємця.</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє важливість управління у житті будь-якої організації • розрізняє складники та функції управління • визначає переваги та обмеження окремих організаційних структур • характеризує сучасні підходи до управління підприємством • пояснює, що таке економічний проект • уміє розробити спрощену схему бізнес-плану • розуміє відмінність маркетингу від звичайного збуту та його функції • розрізняє етапи маркетингового дослідження

<p>Функції маркетингу. Сегментація ринку за споживачами, продуктами, каналами збуту. Етапи маркетингового дослідження: мета, завдання, результат дослідження. Складові маркетингу: продукт, продажна ціна, просування, позиція на ринку. Реклама: мета, засоби, форми втілення та основні вимоги</p>	<ul style="list-style-type: none"> • наводить приклади різних видів реклами • уміє сегментувати ринок окремого товару за певними критеріями
--	---

Розділ 4. Національна економіка і роль уряду у її функціонуванні

<p>Тема 4.1. Основні прояви цілісності національної економіки (8 год.) Загальна рівновага національної економіки. Відповідність сукупних доходів і витрат, сукупного попиту і пропозиції. Кейнсіанська та неокласична аргументація механізму формування загальної рівноваги Міжнародні принципи національного рахівництва. Визначення обсягу кінцевого продукту національного виробництва (валового внутрішнього продукту - ВВП) за різними методами. ВВП та валовий національний дохід (ВНД). Національне споживання та національне заощадження. Використання ВВП, інших показників у міжнародних порівняннях Номінальний та реальний ВВП: зміст і особливості розрахунку. Дефлятор ВВП як показник рівня цін. Циклічність як форма руху національної економіки. Види циклів та основні причини економічних коливань. Криза у національній економіці</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє загальної рівноваги та відрізняє її від рівноваги на окремому ринку • наводить приклади процесів та явищ, що виявляються лише на загальнонаціональному рівні • пояснює залежність сукупного попиту та пропозиції від загального рівня цін та вплив нецінових чинників • розуміє зміст принципів національного рахівництва • розрізняє номінальні та реальні показники • характеризує структурні елементи ВВП при різних методах його визначення • порівнює економічні результати різних країн з використанням показника ВВП • уміє розрахувати ВВП, ВНД, реальний ВВП за вихідними даними • характеризує зміст економічних коливань та економічної кризи
<p>Тема 4.2. Безробіття та інфляція як наслідки порушення загальної економічної рівноваги (8 год.) Безробіття як результат порушення рівноваги на ринку праці. Оцінка рівня безробіття. Види безробіття: фрикційне структурне, циклічне (кон'юнктурне). Повна зайнятість і природне безробіття.</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє негативні наслідки порушення рівноваги та виникнення неприродного безробіття і неочікуваної інфляції • пояснює відмінність кейнсіанського та неокласичного підходів у тлумаченні безробіття та інфляції

<p>Пояснення безробіття на кейнсіанських та неокласичних засадах. Наслідки безробіття для економіки та суспільства. Оцінка втрат від безробіття за законом Оукена. Засоби обмеження безробіття. Інфляція як результат порушення рівноваги товарного ринку. Оцінка рівня інфляції. Індекс цін та темп інфляції. Види інфляції за ознаками темпу та очікування. Інфляція за основною причиною виникнення: попиту, витрат, грошей Наслідки неочікуваної інфляції Антиінфляційні заходи Зв'язок інфляції та безробіття. Модель кривої Філіпса</p>	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняє види безробіття та види інфляції • наводить приклади фрикційного, структурного та циклічного безробіття • характеризує типові заходи уряду з обмеження безробіття та інфляції • пояснює зв'язок безробіття та інфляції з використання графіка кривої Філіпса • уміє розрахувати рівень безробіття, індекс цін, темп інфляції та втрати ВВП від циклічного безробіття
<p>Тема 4.3. Роль уряду у регулюванні національної економіки (6 год.) Невдачі (обмеження) ринку як причина державного регулювання економіки. Напрямки урядового регулювання економіки: корегування розподілу ресурсів, перерозподіл доходів і багатства, захист конкуренції, контроль за рівнем безробіття та інфляції Суспільні блага. Види суспільних благ та роль уряду у їх створенні. Позитивні та негативні зовнішні ефекти та роль уряду у їх регулюванні. Уряд у системі економічного кругообігу як власник, виробник і споживач Невдачі (обмеження) уряду: брак інформації, інструментів контролю ринку, та впливу на бюрократію.</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє об'єктивні причини урядового регулювання ринкової економіки • розрізняє приватні та суспільні блага • наводить приклади суспільних благ та різних зовнішніх ефектів • характеризує зв'язок ефективності та справедливості • пояснює невдачі (обмеження) ринку і уряду та роль уряду як власника, виробника і споживача з використанням схеми загального економічного кругообігу
<p>Тема 4.4. Фінансове регулювання економіки. Державний бюджет (9 год.) Зміст фінансової політики уряду: цілі та інструменти Податкова система. Види податків, суб'єкти, об'єкти та принципи оподаткування. Податкові пільги Позитивні та негативні наслідки оподаткування. Об'єктивна межа</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке фінансова політика • розуміє об'єктивну необхідність сплати податків • розрізняє суб'єктів та об'єкти оподаткування • наводить приклади різних податків, податкових пільг та соціальних допомог

<p>оподаткування. Модель кривої Лафера Інші (крім податків) надходження до державного бюджету Видатки державного бюджету: основні елементи та їх призначення. Роль видатків у стимулюванні економіки Балансування державного бюджету. Дефіцит (профіцит) бюджету. Державний борг. Безпечна межа дефіциту державного бюджету та державного боргу Роль міністерства фінансів, Казначейства у організації фінансової системи країни</p>	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує об'єктивну межу оподаткування з використанням кривої Лафера • пояснює причини виникнення дефіциту бюджету та наслідки впливу на економіку податків і видатків бюджету • уміє визначити величину податкового платежу за даними про об'єкт оподаткування та податкову ставку
<p>Тема 4.5. Грошове регулювання економіки. Стійкість національних грошей (9 год.) Зміст грошової політики уряду: цілі та інструменти. Попит на гроші та пропозиція грошей. Регулювання урядом пропозиції грошей. Грошовий мультиплікатор. Банківська система країни як об'єкт урядового регулювання. Роль Національного (центрального) банку у регулюванні банківської системи країни. Урядова політика «дорогих» та «дешевих» грошей Сутність монетаристського підходу до грошової політики. Правила грошового регулювання Інструменти та урядові заходи з забезпечення стійкості національних грошей</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, що таке грошова політика та чим вона відрізняється від фінансової • розуміє об'єктивну необхідність урядового регулювання пропозиції грошей • розрізняє чинники попиту на гроші та пропозиції грошей • наводить приклади регулювання центральним банком ситуації на грошовому ринку • пояснює логіку політики «дорогих» і «дешевих» грошей та зміст монетаристських вимог до грошового регулювання • уміє розрахувати грошовий мультиплікатор за конкретними даними
<p>Розділ 5. Світова економіка та інтеграційні процеси</p>	
<p>Тема 5.1. Світове господарство та основні закономірності розвитку світової економіки (7 год.) Світове господарство: зміст та основні етапи розвитку. Форми міжнародних економічних відносин: світова торгівля, міжнародний рух капіталів, міжнародна валютна система, міграція робочої сили, науково – технічне співробітництво та</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • знає, як формувалося світове господарство та в яких формах існують міжнародні економічні відносини • розуміє переваги, які отримує національна економіка за наслідками економічної інтеграції • розрізняє такі форми економічної

<p>глобальна інформаційна мережа. Суб'єкти світового господарства: розвинені країни, країни середнього рівня та країни, що розвиваються. Закономірності поглиблення міжнародної економічної інтеграції: від угод про пільгову торгівлю до економічного союзу з єдиною політикою. Наслідки економічної інтеграції для національної економіки. Місце української економіки у світовому господарстві. Глобалізація як явище кінця ХХ ст.: об'єктивні причини та наслідки. Основні глобальні проблеми: вичерпання ресурсів, забруднення довкілля, поглиблення нерівності між країнами «Великі» та «малі» економіки у процесах глобалізації Переваги глобалізації: використання сучасних технологій, урізноманітнення споживання, вища темпи економічного зростання Основні загрози глобалізації: глобальні економічні (фінансові) кризи, втрата керованості національних економік та національної ідентичності. Способи протидії загрозам глобалізації</p>	<p>інтеграції, як угода про пільгову торгівлю, зона вільної торгівлі, частковий митний союз, митний союз, спільний ринок та економічний союз</p> <ul style="list-style-type: none"> • наводить приклади країн, що належать до певних груп • характеризує місце України у світовому господарстві • розуміє об'єктивну спричиненість глобалізації • розрізняє поняття «велика» та «мала» економіка • визначає місце різних країн у глобалізаційних процесах • наводить приклади виникнення проблем, пов'язаних з глобалізацією • характеризує основні глобальні проблеми • пояснює переваги та загрози глобалізації • уміє ілюструвати наслідки глобалізації статистичними даними
<p>Тема 5.2. Світова торгівля та міжнародна валютна система (6 год.) Міжнародний поділ праці як передумова світової торгівлі. Сучасний стан світової торгівлі: світові лідери і аутсайтери Причини міжнародної торгівлі за теорією абсолютних та відносних переваг Торговий баланс країни. Основні чинники експорту та імпорту Обмеження міжнародної торгівлі: основні причини та наслідки. Урядова політика протекціонізму та лібералізму. Форми торговельних обмежень. Етапи розвитку СОТ як прояв лібералізації зовнішньої торгівлі. Основні вимоги до членів СОТ. Переваги та обмеження</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє, що визначає місце країни у світовій торгівлі • розрізняє логіку пояснення результатів зовнішньої торгівлі за теорією абсолютних та відносних переваг • визначає місце України у міжнародному поділі праці • наводить приклади негативних та позитивних наслідків політики протекціонізму • характеризує переваги членства в СОТ та ЄС • пояснює, вплив на торговий баланс країни її внутрішнього виробництва, доходів, цін, курсу

<p>членства в СОТ. Європейська інтеграція. Етапи розвитку та сучасні тенденції у Європейському Союзі (ЄС) Міжнародна валютна система: міжнародна ліквідність, валютні ринки, механізми встановлення валютних курсів, міжнародні інститути валютного регулювання Еволюція міжнародної валютної системи: система золотого стандарту, система золотовалютного стандарту, система регульованих плаваючих валютних курсів Європейська валютна система у ХХІ ст.. Форми міжнародних грошей: СДР та Євро. Формування валютного курсу: режими плаваючих та фіксованих курсів. Чинники впливу на курс валюти за плаваючого режиму. Вплив змін курсу національної валюти на умови зовнішньої торгівлі</p>	<p>валюти тощо</p> <ul style="list-style-type: none"> • уміє визначити сальдо торгового балансу за вихідними даними • розуміє зв'язок валютних і міжнародних торгівельних відносин • розрізняє режим плаваючого та фіксованого валютного курсу та особливу роль національного банку • визначає особливості міжнародних грошей • наводить приклади впливу різних чинників на курс валюти з української практики • характеризує особливості різних валютних систем • пояснює, як може вплинути зміна курсу (девальвація або ревальвація) на чистий експорт
<p>Тема 5.3. Міжнародний рух капіталів. Участь у міжнародних фінансово – кредитних організаціях та науково – технічному співробітництві (5 год.) Необхідність міжнародного руху капіталів. Форми міжнародного руху капіталів: міжнародний кредит та іноземне інвестування. Міждержавні, міжнародних організацій та приватні міжнародні кредити. Прямі та портфельні іноземні інвестиції. Міжнародні компанії у іноземному інвестуванні. Діяльність міжнародних організацій - МВФ, Світового банку, ЄБРР, Європейського інвестиційного банку тощо – у забезпеченні міжнародного руху капіталів Платіжний баланс країни. Рахунок руху капіталу у платіжному балансі Причини виникнення та основні форми міжнародного підприємництва та науково – технічного співробітництва</p>	<p>Учень</p> <ul style="list-style-type: none"> • розуміє зв'язок міжнародного руху капіталу з міжнародною торгівлею • розрізняє форми, у яких здійснюється міжнародний рух капіталу • визначає лідерів та аутсайдерів на міжнародному ринку капіталів • наводить приклади кредитування проектів міжнародними організаціями та приклади іноземного інвестування в економіку України • характеризує мету та особливості діяльності провідних міжнародних фінансово – кредитних організацій • уміє визначити сальдо рахунку руху капіталу за вихідними даними

Рекомендована література

1. Бицюра Ю.В. Економіка України в цифрах: Методичний посібник. - Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. - 128 с.
2. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності: Підручник для учнів 10-11 кл. загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та гімназій.- К.:Знання України, 2003. - 404 с.
3. Ватаманюк О. Мікроекономіка. Навчальний посібник. - Львів: вид-во Львівського ун-ту, 2005 - 160 с.
4. Гальчинський А., Єщенко П. Економічна теорія. – Вища школа, 2007. – 503 с.
5. Горленко Г.О. Практикум з економіки. 10-11 клас. Видання 4-те, перероб. Кам'янець-Подільський: "Абетка-НОВА", 2009.-80 с.
6. Горленко Г.О. Практикум з економіки. 10-11 клас:Посібник для вчителя. Видання 4-те, перероб. - Кам'янець-Подільський: "Абетка-НОВА", 2008.- 76 с.
7. Горленко Г.О. Збірник задач з економіки:Навчальний посібник для учнів 10-11 класів/Упорядник Горленко Г.О.- Вид.4-те доп. і перероб.- Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА,2009. -168с.
8. Горленко Г.О. Методичний посібник для вчителя до Збірника задач з економіки. Вид. 2-е. - Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2003. - 116 с.
9. Горленко Г.О. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з економіки для учнів 11 класів. – Кам'янець-Подільський:Аксіома, 2010. -224 с.
10. Горленко Г.О. Тестові завдання з економіки:Навчальний посібник для учнів 8-10 класів загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням економіки. Частина І. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. -168 с.
11. Горленко Г.О. Економіка (Профільний рівень). Тренувальні вправи + Лабораторні роботи: Навчальний посібник для учнів 10-х класів суспільно-гуманітарного напрямку навчання.- Кам'янець- Подільський: Аксіома,2010.- 74 с.
12. Економіка: Навч. посібник для 10-11 класів / З.Г.Ватаманюк, С.М.Панчишин, І.М.Грабинський та ін.; За ред. З.Г.Ватаманюка, С.М.Панчишина. - К.: Либідь, 1999. - 384с.
13. Економічна енциклопедія: У трьох томах. / Редкол.: ... С.В.Мочерний (відп. ред.) та ін. - К.: Видавничий центр „Академія", 2000.
14. Єщенко П.С. Економіка для всіх. – К.: Вища шк., 2009. – 478 с.
15. Збірник різнорівневих завдань для державної підсумкової атестації з економіки / Тимченко І.Є., Крупська Л.П., Латер Ю.С., Чорна Т.І., Ящишина І.В. За ред. Тимченко І.Є. - Вид. 2, перероб. і доп. -Кам'янець-Подільський: "Абетка-НОВА", 2003. - 136 с.
16. Книга для вчителя економіки: Довідково-методичне видання / Упоряд. Н.В.Бескова, В.М.Проценко. - Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. - 256 с.
17. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України, №6, 23 січня 2004
18. Латер Ю.С., Ящишина І.В. Методичний посібник до „Робочого зошита із загальної економіки". - Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004.

19. Мікроекономіка і макроекономіка: Підруч для студентів екон. спец. / С. Будаговська, О. Кілієвіч, І. Луніна та ін.; За заг. ред. С. Будаговської. -К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. -517 с.
20. Панчишин С. Економіка. 10-11 клас: Тестові завдання. - К.: Либідь, 2003.-184 с.
21. Панчишин С. Макроекономіка: Навч. посібник. Вид. 2-ге, стереотипне. - К.ГЛибідь, 2002.-615 с.
22. Прикладна економіка. Посібник для загальноосвітніх навчальних закладів (10 - 11 класів). Підготовлено на основі американського видання «Applied Economics» / за ред.. Радіонової І.Ф.- К.: АртЕк. 2001.- 224 с.
23. Прикладна економіка. Керівництво з планування навчального процесу для вчителя.- К.: АртЕк. 2001.- 96 с.
24. Прикладна економіка. Збірка завдань та вправ для учнів.- К.: АртЕк. 2001.-160 с.
25. І.Ф. Радіонова, І.С.Кравченко, В.В.Радченко. Загальна економіка: Підручник для 10 (11) класів середніх загальноосвітніх навчальних закладів. За ред. І.Ф.Радіонової. - 6-те вид., доповнене, перероблене, виправлене. -Кам'янець-Подільський: «Аксіома» 2008.- 395 с.